

1b

Kwano.

K34/82

1 Kwano ke selo se sexolo kudu bathong. Xo kwana le motho ke xore le tseelana moya. Dimpho tsena di latelelaxo tse, dikxomo, dilepe, dibyana, marumo, dijo, byala, diaparo, mabele, dikxoxo, dimpya, dipokolo le dilwana tse dingwe.

Motho a ka fiwa ka baka la kwano, fela dilo tse, dikxolo tse byalo ka dikxomo, dipokolo le dinku a ka se ke a xo fa, a ka noxo adima xore xe o e bone o e buse, le xona o fiwa ke wa leloko la xeno, motho o sele a ka se ke a xo fa, o tla re a molato keng xe a tloxela ba xabo a tliilo adima xo rena. Xe motho a ile a xo fa mpho e byale ka kxomo, o dira byalwa bo bontsi, wa rwala maxapa a phethaxo menwana e mmedi wa leboxa ka ona, o direla xore kwano e tie. Kxomo o fiwa ke ramoxolo wa xaxo xoba rangwane wa

2 xaxo. Mpho e byalo ka selepe le yona e leboxiwa ka byalwa. Dimpho ka moka di leboxiwa ka byalwa, fela xe ba xo fa ba bexa xore le wena ka tsatsi le lengwe o tla ba thusa ba xakenezile, boxwera bo sinye ke ditlaela.

Mabele, setswana, selepe, dijo, byala, diaparo, pudi le lerumo, motho xa a xo fa tsonaxa di sa busetawa. Monna yo ba reng ke Mpai Seelise o kile a fa Matome Sekxobela masaka a mabedi, byale yena a dira byalwa a leboxa, awa yaba lethabo le lexolo, a bolaya pudi a re o se ke wa ntahla. Byale monna wa xa Sekxotela a hwa. Ka moraxo xa selo sa xaxwe, Mpai a ya xa mosadi a re, eba mosadi wa ka, byale mosadi a xana, yaba monna o re xo yena, nkile ka lefa masaka a mabedi a mabele, byale ke a nyaka, mosadi a re, xa ke di tsebe le xore e be le fana ka baka lang. Yaba monna o tlalwa ke pelo, a isa ditaba kxorong.

3 Xe ditaba di bolelwa, ba fumana xore Mpai o na le phoso, motho a re xo fa motho selo a xoma a hlanoxa, le xona a ka x ya a xo kxopela, le yena o ile a dira byalwa a leboxa, a mola a se ke a hwa o be o tla rera neng? Mosadi xa na molato, yaba ke moxa banna ba phatlalla.

Kwano e kxolo kudu ke ya ba tseelane, dimpho tsa bona ke tse dikxolo, mabyalwa ke mabyalwa. Dikxomo le dipudi dia bolaiwa, ba hlabela mabyalwa. Kobo ya bosexo xoba burukwe xoba patsi, si fiwa ba xa makxolo wa xaxwe. Tsona xo tsibya xabotse xore xe mosadi a ka a hlala, a ka se ke a di rera. Motho a xo fa thsemo a ka se sa a e tsea, a ka e tseya xe a xo adimile, le teng xe o limile wa budusa mabele, o swanetse xo nthsa lesaka wa mo fa.

Papatsa. Dilo tse di rekiswaxo ke dikxomo, dipokolo, dipudi, dinku, maselo, mexopo, disexo, diroto, mathebo le dinama. Dilo tsena ke tse rekiswaxo ke banna, le xe monna a thoma xo bolela le mosadi, empa maatla a makxolo ke a monna kantle le seruiwa se se lebanexo le mosadi. Kxomo ke kwano ya monna le mosadi. Mosadi le yena o swanetse xo tseba xore a kxomo e rekilwe ka bokae, monna kxone a boloka thselete. Mosomo o mongwe le o mongwe a o tsebe xofihlela e fella. Kxomo e rekiswa ka baka la tlala, mong wa yona o tsamaya a bapatsa. Mohlomong e rekiswa ka baka la thsexo ya ka lapeng xe monna e se sebereki. Byale xe a funane moreki, ba tla uua fase, ba bolela, yaba byale mong wa seruiwa o re, e re e, ro phophelana o e bona ka mahlo xae, byale mowe, mosadi o swanetse xo ba kxaufsi xammoxo le batho ba motse xo dira bohlati, le yena moreki o tla le ya xaxwe nlatse. Byale xe ba kwane mo ba ka kwanaxo, wa e reka. Byale morekisi o tla re e xape, moxongwe moreki a re u ntswarele yona, ke tla tla ke e xapa, xe ba dumellane xo lokile, wa e tloxela. Xe e ka dula lebaka le letelele, o swanetse xore mohlang a tlilo e xapa a patele modisa. Kxomo e e bapalaxo, xe e rekiwa o thibelwa boteng, ke xore o reka le namane ya yona ya kateng. Xe e ile ya folotsa xa xo na molato ka xobane e be a sa tsebe xore e tla folotsa. Xa mmexo yona ya hwa, morekisi o swanetse xo ndisa moreki ka kxomo e ngwe kantle le patela, ke molao. Xe e ile ya fetsa ng mengwaxa e mmedi ya hwa, awa moreki o swanetse xo rwala dinama tea yona a ja, kxanthe xe morekisi a patela moreki, o swanetse xo ja dinama tsa yona.

Matsatsing a bo lehono taba e xa e sa direxa, ba re e hwile
 matsoxong a xaxo. Lohlatsenyana sebo, Daniel Mohlabe o ile a
 reka kxomo xa George Moyene, e bapola, a ba a e thibela boteng,
 byale e rile matsatsi a yona a le kxaufsi, ya folotsa xamoxo le
 mma yona ya hwa. Byale a hlabela Moyene mokxosi wa xore kxomo
 ela e hwile, o be a e xapile, byale Moyene a re, di tseta ke wena.
 Mohlabe a hlakana hloxo, a leka ka maatla xo bitsa banna ba xabo,
 a re ba tle ba mo kwise taba e, byale xe ba kxobakane ba bolela,
 6 ba re xo Daniel, eja kxomo ya xaxo, wa e lesetsa ya bola molato
 ke wa xaxo, o lobile molao ola wa kxale o fitile. Awa o ile a ja
 kxomo yaba ke moka ditaba di fedile. Kxomo xe ba bapatsa xa ba
 tswele dileteng tse dingwe, xo nore monyake a tsena seleteng se
 sengwe, a fihla a dumedisa kxosi xore ke tsama ke nyaka dikxomo,
 ke moka a mo dumella. O dumedisa fela kantle le patela, e tla re
 mohlang a tloxa, a ya a laela ka selo se a naxo e naso.

Dipokolo. Mong wa dipokolo wa di bapatsa, le bareki le
 bona ba tswa letsolo la xo tsama ba di nyakela. Theko ya yona
 ke dinku tse pedi, ka baka la xore xa e hwile xa e lewe. Monna
 yo mongwe ba re o ile a re, o kwile pokolo le pere di bolela ka
 ngwaxa wa tlala ya matsona, di re, a ke ka baka lang re sa lewe
 kxathe kxomo, pudi le nku di a lewa le marapo a reka letswai,
 le a rena marapo a reka letswai? Byale polelo e e napile ke
 7 kosa, ba re kxomo, pudi le nku di a lewa le marapo a reka letswai.
 Jo nna mohlolo! Jo nna mohlolo! Le marapo a reka letswai.

Dipudi. Dinku tsona di a tlemiwa mapatsi a sepela natso kae le kae
 mowe a rataxo xoya, ka baka la xore ke diphoofolo tse dinyana.
 Xe a fihlile maxeng e ngwe e swanetse xo dumedisa xo morena wa raxa
 ewe, a ba a bolela le mowe a tswaxo, xo eleletsa xe batho ba ka
 mo ubela, xo re a kxone xo botsa kxosi xore motlo wa xaxo morena
 o nkubetse, kxosi e kxone xo butsisa motho wa yona.

Maselo, mexopo, diroto, mathebo le dinama, dilo tsena
 di a rwadiwa ba tsena ba di bapatsa. Mowe xo tsona, mathebo a
 rekiwa ka dinku tse tharo. Xe e le dipudi, ke dipudi tse thelelaxo
 Dilo tse dingwe tse ka moka di rekiwa ka mabele, ba thesela mabele
 ke xare xa tsona xore di tlale, ke moka ke theko ya tsona. Mexopo
 8 ba thesela xahlano. Disexo, moluxi wa tsona o no di loxa tsa tlala.
 Ya di nyakaxo, o di lata xo moluxi, tsona di rekiwa ka diroto
 tse nne tsa mabele. Mexopo le yona mmetli o no e betla ba tla
 ba e reka xae xaxwe, e k rekiwa ka pudi. Komana e rekwa ka hloxo
 ya motho, ke xore ba neta byale ke xe e ka ba reka motho. Dilo tse
 tsa axo di bapatsa ke basadi ke dipitsa, maxoxo le mehlotlo.
 Ke dilo tse ba di diraxo ka matsoxo a bona. Byale pitsa xe e
 rekilwe, e le moxako ya pyatlexa, morekisi o swanetse xo bopa
 e ngwe a fe moreki.

Ao hlanoxela kwano. O ka bolela le motho la kwana, fela
 ka moswana xa o re ke ya xo yena a hlanoxa, e le xore xa se baka
 la xore ke yena ka baka la dipolelo tsa batho. Batho ka babedi
 xa ba lwe ba pyanyana dinta, fela xwa tsena e mongwe, ke ntwana.
 Dyale ka mokxalabye yo ba rexo ke Mokanaatau le Makxwapeng,
 byale batho ba e be ba kwana kudu, byale Mokanaatau Popela
 9 a kwana xamoxo le mosadi wa Makxwapeng Mohlabe. Dyale Mohlabe
 a ba kwa xore Popela o sepela le mosadi wa xaxwe, a se ke a
 hlokomela a re ha nyaka xo mphapanthsa le Popela. Dyale ka tsatsi
 le lengwe, monna a ba le leeto la matsatsi a mahlano, e le xore
 tsatsi lewe a tloxaxo ka lona xo be xo na le byala, a tloxa ka
 lebaka la ka moriti, a ya a dula felo mowe yena a xo tsebaxo,
 xofihlela letsatsi le dikela. Ka lesopyana yaba monna o fihla
 xae, a dula ka mafuri xofihlela bosexo, fela a dutsi a ekwa
 xore monna o tona ke ntleng. Dyale orile kowa xo ile tuu, mong
 wa ntlo yaba o ya xo bula lebati la ntlo. A fumana dithemene di
 susutse, bana ba omile ke boroko. A tseya diaparo tsa monna a di
 fihla, ka moraxo a ba tsosa, xe ba thova xore ba thoxa monna a re,

K34/82

10 awa dulang fase, ba dula byale a thona xo toledisa monna, a re,
 kxanthe monna bokwera bya xaxo o kwera xabedi, yaba monna o tixisa
 xo rapela xo se polelo yowe a ka e bolelaxo. Byale lohlabe a tseyo
 dikobo tea xaxwe a mo fa, a re, o se ke wa tsoxa wa boeletsa.
 Nose xa o lebale lehodu la ona, o ile a boeletsa. Byale mong wa
 mosadi a tlalwa ke pelo, a mo lifisa dikxomo tse nne. Xo tloxa
 mowe yaba kwano ya bona e fedile, ba hloyana, yaba mpya le phiri.
 Ba be ba fana dilo byale ka dipudi le dinku le dikobo, fela le xe
 xo le byalo xa xwa ka xwa ba yo a reraxo yo mongwe. Xe o ka re o
 kwana le motho la hlanoxelana sewe wa xoba o mo file o ka se ke
 wa mo amoxa, ka baka la xore mohlomong o no mo fa a sa ka a xo
 kxopela, byale ka xorialo o ka sitwa xo mo rera. Kwano e motho
 a kwaxo bohloko ke ya xo hlanoxa xe ba be ba tselana, xona xe
 ngwanenyana a hlanoxile, bakxonyana xe ba tliilo xapa dilo tea
 11 bona, ba xapa le bo mmamalane, ke xore manamane a di tswetsexo
 di le boxadi.

Dikodimo. Dilo ka moka di a adingwa tse byale ke diruiea le
 mabele. Mabele xe o ka adima mabele mohlomong lotsa xoba ltheya,
 a seng a mangwe. Xe o ile wa re o adima a xo thsella lelelo le
 wena mokhang o wa buetsa, o thsella lelelo, a lekane le ale a
 xo fang ona. Xe ke adimile selemo se, ke tliilo muisetsa marexa,
 xe xo bunwe mabele.

Dikxomo. Xe motho a adimile dikxomo, mohlomongwe o xo fa tse
 dikxolo xa xo kxathalexe. Xe o ka re o di busa wa di buisa ka tse
 dinyana le teng xa xo molato. O ka no tsea mengwaxa-ngwaxa o
 se so wa di buetsa mohlomong yola a xo o adimaxo a ba a hwa
 ta sala ba rera bana ba xaxwe. E nore lebaka lewe o di bonaxo wa ya
 12 mo fa tsona. Dipholo xe o adimile, o limile masemo a xaxo, mosadi
 yo mongwe le yo mongwe marexa o swanetse xo dira byalwa, ba rwala
 ka maxapa ba yo leboxa mong wa dipholo ka byona. Kadimo ya mo o
 tsea mosadi, ba re boya kxomo, ke bo boya kxomo. O nyala mosadi
 va ba wa meka, byale motho yola o ilexo wa adima dikxomo xo jena,

o swanetse xo lebella mosadi, ke a ka ba le ngwana wa ngwanenyana, ba swanetse xo motsa xore mosadi wa xaxo so, e le xore xe a nyaka xo mo tseya a ka no mo tseya. Xe a sa mo rate o lebellia mohlang ng ananyana a tseiwa, byale ba kxone ba mmuisetsa dikxomo tsa xaxwe. Xe mosadi a ka tla a ba le bana ba basemanyana, awa xa xo na molato, moadimi o swanetse xo supa mong wa dikxomo yena rosemanyana xore o tla xola a tsea mosadi, nme a xo belelela mosadi. Xe mosadi e le mopa, mowe ditaba di bothata, fela monna o swanetse xo leka
 13 ke maatla xo di adima dikxomo tse dingwe xore a tsee mosadi e mongwe, mohlomongwe Kadimo o tla mo thusa a fumana bana ba banenyana, a kxone xo lefa melato ya xaxwe. Xo seng byalo, monna o swanetse xo leka ka maatla a berekele mong wa dikxomo a mo fe tsona.

Kadimo ya dibetla le marumo, o no sora ka tsona ka moxwa owe o ka kxonaxo, empa xe o feditse mosomo o swanetse xo leboxa mong wa dibetla ka byalwa. Lerumo lona xe o adima mohlomongwe o eya xo hlaba kxomo, a o patelwe, o tla no dula fase wa kxonela byale ka batho ka moka. Taba e e makatsaxo, xe motho a kadima mphaka a sexa nama a nyaka xo besa, mong wa mphaka o swanetse xo mo sexela, motho yo a xoba a besa xe o sa rate o ka no mo kona. Ba re, nama re kona mresi, mong wa mphaka re ja nae. Kadimo ya pudi
 14 xoba nku o swanetse xo buisa pudi, xe e be e le thsadi le wena o swanetse xo buisa e theaxadi. Mowe ke xore xoba ke kxomo, xoba ke pokolo le dilo tse dingwe tsa mehlala, nka re diruiwa. Selo se sa adingwexo, ke mosadi, yena le xe le kwana byang le byang, awa xa xo direxe. Nka nore ke hlalosa bohlatzinyana natapi le kadimo ya mosadi, monna ba re, ke Leyake Mohlabe, o ile a tsea mosadi, byale a re xo buisa Mohlabe, ke xo adima xore o be o dutse le mosadi yo, byale monna a duxela a dula nae. Mosadi a re o thekwa telo, Leyake a xana a re, awa, nna ke ile a no dula le wena kantle le xore o mo thsolele bokobe. Byale mosadi a re,

15 ka xo na motho yo a ka no lemako tema a sa fumane dijo, le xona tsema la mongwe xa le apexelwe. Byale ka moraxo xe mokhalabye a re xo monna ngwana wa ka, o xodile lehono, boela moraxo. Monna a dupela fela mosadi a xana, a re, xe le mo raka le raka nna xo lokile le nna ke tla sephale soka. Byale ditaba tsa ema xampa. Mosadi a thoma xo phathakxa pitsa a tholela moadingwa, ke moka ba mo leseletse, ba lebeletse fela xe mosadi a ka ba le ngwana wa ngwaneryana, xa a nyadiwa ke moka ba ya xo xapa dikxomo ka xobane ngwana wa noxa xa na noxana, le yena a ka tla a ba byale ka mmakwe. Ke ditaba tsa kwano.

16 Dikxomo. Di adingwa ka tsela tse: xo fisa le xo reta. Xo motho a fisa dikxomo, o fisa ka baka la xo hlaka modisa. O di fisa na moiva xaxwe moka xo yo mongwe wa moloko, le mokwereng yo le kwanaxo kudu. Mohleng Modimo o xo fa modisa, xe o di xapa, o swanetse xo patela modisa ka kxomo, ke fela le xe a di sitse mengwaxa e mentsi, e noba kxomo ka o tee ye tshadi xore le yena modisa e tle e mo tswalle.

17 Modisa xa a patelwe ka kxomo ya pholo. More motho ya fisitsexo dikxomo tsa xaxwe xa le bale, o swanetse xo ya a di bona ka baka la xore wa hloka xo ya, manamane a tsona a mangwe a ka re xo xola, ba a tlosa ba ya ba fisetsa pele, mohlomongwe a bona xore kxomo ya xaxo ya hwa, ba fela ba xo botsa xore kxomo ya xaxo e hwile. O ya o rwala o e-ja ka baka la xore xa o di tsebe. Le yena mofisi, xa di jele mabele a batho o ya a botsa mong wa dikxomo, mong wa dikxomo a mo fetole, a kxone a romela sebaka, xe e le molato, xo lefa yena mong wa dikxomo. Yola mofisiwa xa a na taba, fela xa a na le selo a ka no thusa. Xo na le kosa e ngwe ba e opella mphantong ba re, 'romama kxomo ya lefisa, o xana a leballa tsela'. Ke xore tsatsi le lengwe le le lengwe a ka no ya a di xapa mretiwa, ke xe motho a na le lesaka, byale a se na modisa, xona o swanetse xo reta modisa.

O mo kxopela batswading, ke ba dumelela ke moka wa mantsa, o dula nae. Tsa xo ja o ja tsa mong wa dikxo o. O tla disa ka mokxwa owe a ka kxonaxo, mafelong o patelwa ka kxomo ya thsadi, fela xe a babya o swanetse xo mo isa xa xabo ba yo mo alafisa ka kobane o ka se ke wa kxona xo alafisa ngwana wa motlo yo mongwe. Ngwana o kxonwa ke batswadi ba xaxwe. Modisa o hlokomela dikxomo, xe a ka lona e ngwe e sa fule mosexare, o swanetse xore xe a orosa a tsebisa mong wa dikxomo xore nkete lehono xa ya ka ya fula, e nohlwa e ene. Byale mong wa dikxomo o tla nyabela dikhare a e mesa, ka moraxo a dimasa ka moka xore bolwetse bya se e tya di tgena. Le xe e robexile xoba xo hlabiwa ke e ngwe, le xe di jela ambele a batho le xe e tswetse, ba swanetse xo mo tsebisa xore le yona a phakise a bone xore o tla dira byang. Mofisiwa xa a na mo bo wa xore xe kxomo e hwile a e tswiya, e tswiwa ke mong wa yona, ke moka a nthsa serope sa yona a mo fe, nama ka moka le mokxwaha a rwale a tloxe natso. Lehwele ke la modisa, hloxo le dikwatla di apexiwa kxorong ya mofisiwa ya lewela xona. Kxomo e ngwe le e ngwe e tswalaxo o swanetse xo tsebisa mong wa dikxomo xore nkete e tswetse ka thsadi xoba pholo. Xe o fisa dikxomo, o swanetse xo botsa ba xeno xore ke fisa dikxomo tsa ka xa morwa mokete, lehu ke letete, xe o hwile ba xeno ba tle ba late dikxomo tsawe.

Masemo. Masemo a a ingwa bafalli, le xona a mosopa xore lenyaxa lema mo, e tla re ngwaxa o tlaxo o tla ba o feditse xo thetha mo, byale o tloxele thsemo, ke xore kxosi e bone xo se na mokola owe a ka mofaxo ona byale a mo supa hlahla. Le xona o adingwa ke wa xeno, motlo osele a ka se ho a xo adina, a re itse, nohlomongwe a ka o adina xa eba o na le kwano e kxolo nae. Maxanya o kile a adina. Khalape thsemo, a e lema mungwana e molilano, byale maxanya a re xo khalape, ngwana wa ka o kodile, ngwana o tlaxo ke tliho mo fa thsemo e, ena lenyaxa o ka lema fela o nyake mowe ngwaxa o tlaxo o tlang xo lema xona.

20

Khalape a mo dumela, lebaka la fihla la xore a e xo fa morwa wa xaxwe, yaba khalape o xana le thsemo xo fihlela ditaba di ya kxorong, byale kxoro ya re bokaone ke xore re le ripaxanyetse ka boxare ka baka la xore xe a tlilo kxopela o bone xore xa xo na mowe a ka lemako. Ke moka ditaba tsa fela ka xo ba ripaxanyetsa. Lexa xo le byalo, haxanya o dilong tse dikxolo empa a ka se ke a dira selo. Kxosi xoba mokxomana ba na le matla xo masemo a batloxi, awe ona ba a laola ka mokxwa o ba ka kxonaxo xo abela bafaladi. Xe thsemo e adingwa motho, mosadi le monna ba swanetse xo dumellana, xe mosadi a xana xoba xo xana monna, xo ka se ke xwa direxa. Xe motho a adingwilwe thsemo, ba thutse kwano e kxolo xa ba konane tsa xo ja, fela byalwa bya xo leboxa xa bo be xona, ka baka la xore xa a mo fa thsemo.

21

Xo direla e mongwe mediro ewe motho a rexo xo soma, yona e fiwa moputso ke e: Xo axa ngwako, xo diba dikxomo, xo lema, xo hlaxola, xo soxa mokxopha le xo betla lehudu. Xo axa ngwako, motho wa retiwa, ba bolela moputso owe a tlaxo xo mo fa ona, kudu-kudu ngwako moputso wa yona ke pudi tse tharo. Xe difate xo remile yena, le dipalo le dinti le xo rulela xo tlilo rulela yena, ke dipudi tse thseletsexo. Tsa xo ja ke tsa mong wa ngwako. Moaxi o axa ka mokxwa owe a kxonaxo, a sa kitimiswe ke motho xo fihlela a fetsa mosomo wa xaxwe xabotse. Xo lema ke mosomo o putswaxo ka pudi xoba pudi tse pedi xe thsemo e le kxolo. Dijo tsa dipholo xo apexa mong wa dipholo, fela dipholo le ditsepe ke tsa moretiwa le moti saedi le modisi wa dipholo. Xo betla lehudu, ba omela byalwa ba leboxa mmetli xe ba mo retile. Xe a dio letla ka nosi kante le xo retiwa, a rekiwa. Xo suxa mekxopha ya dikxomo, mosuxi wa mekxopha o putsiswa ka nku. Mosomo wa xo suxa ke o moxolo kudu. Batho ba fala dihlong ka dipetlwana, dihlong tsa pele xa di lewe, e tla re xe ba feditse dihlong tsa pele, ba o lesetsa wa oma. Na moraxo ba boeletsa xo

K34/82

22 fala. Byale dihlong tsa bobedi di a lewa, mowe byale ba o
 thsela byoko, byale a kxone a o suxa. Xo hlaxola, bahlaxodi ba
 ba putswa ka byalwa xoba dikxoxo. Mohlaxodi o niwa a hlaxola
 letsatsi ka moka, ya re ka meriti, la ba palakanya. Yo a nyakaxo
 motsoko, ba mofa sexahla ka se tee, yo a nyakaxo kxoxo, ba mofa
 ka e tee, e thsadi xoba pholo (mmamokokonope).

Moromiwa xe a romiwa mabapi le molato, e no re xe mong wa
 molato a lefile ke moka ba sexa nama la mo fa, ke ona moputso
 wa xaxwe. Ditaola, xe motho a yo laola ngakeng, o ya a tswere
 kxoxo, kantie le yona a ka se ke a xo laola. Bolwetsi bya
 malopo bo putswa ka pudi, bya xo befela ke kxomo. Malweteana
 a mantsi ke byalwa. Le kalafo ya lehu ke byalwa moputso.

END 692.